

Archiv obce Ostrov

1934-1944

Inventář

EL NAD č.: 1235

AP č.: 461

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archiválií.....	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu.....	6
III. Archivní charakteristika archivního fondu.....	6
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu.....	6
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky.....	7
Seznam použitých pramenů a literatury.....	8

Přílohy:

Příloha č. 1: Seznam použitých zkratk.....	9
Inventární seznam.....	10

Úvod

I. Vývoj původce archiválií

Organizaci místní samosprávy, převedením pravomocí do rukou obcí, předcházelo zrušení roboty a poddanství v roce 1848. Následoval zákon o provizorním zřízení obecním č. 170/1849 Ř. z. ze dne 17. března 1849 (takzvané Stadionovo prozatímní obecní zřízení), který zrušil dosavadní pravomoc panských vrchnostenských úřadů. Omezené obecní pravomoci zaručily obcím alespoň základní práva, mezi něž patřila práva: svobodné volby zástupců, domovské, samostatně vyřizovat vlastní agendu, uveřejnit veřejně výsledky obecního hospodaření a zveřejnění jednání obecních zástupců.

Obce se staly nejnižším článkem místní samosprávy. Obvod těchto obcí se shodoval s katastrálním územím. Novým prvkem se stalo zavedení pravidla, že každé sídliště se muselo stát obcí či součástí obce nazývané osadou. Každá obec náležela do určitého soudního a politického okresu a každá osoba musela patřit do evidence některé obce. Pokud některé z obcí nesplnily zákonné požadavky, mělo se přistoupit k jejich sloučení s jinou obcí, přestože by s tím dotčená obec nesouhlasila.

V každé obci se povinně zřídily dva orgány, obecní výbor a představenstvo. Obecní výbor volený na tři roky představoval kolegiální orgán a rozhodoval většinou hlasů. Disponoval však pouze usnášecí a dozorcí mocí, bez možnosti použít moc výkonnou. Užším orgánem, voleným právě z členů obecního výboru, se stalo obecní představenstvo. Skládalo se ze starosty a alespoň dvou radních. Radní vytvářeli jen pomocný a zastupující orgán v době starostovy nepřítomnosti v úřadu, samotný starosta se stával výkonným orgánem, který prováděl usnesení obecního výboru.

Vlastní činnost obecní samosprávy začala v roce 1850, kdy byly aktivovány nově zřízené státní politické úřady. Došlo k územní reformě obcí a obecní samospráva se posléze stala skutečností.

K vydání dalšího obecního zřízení došlo v roce 1859, v platnost vstoupilo pouze ustanovení o domovském právu a navíc nastalo odstranění veřejnosti jednání orgánů obecní samosprávy. Po vydání Říjnového diplomu docházelo k postupnému odstranění zásahů do samosprávy. V roce 1861, po volbách do obecních orgánů, byla opět zavedena veřejnost jednání. Rok poté vstoupil v platnost rámcový říšský obecní zákoník snažící se dostat obce pod větší kontrolu a v roce 1864 bylo pod č. 7/1864 Z. z. vydáno Zřízení obecní a řád volení v obcích pro království České. Samosprávné obce se mohly slučovat a rozlučovat a za určitých okolností měnit svoje hranice, o čemž však s konečnou platností rozhodovaly zemské sněmy.

Voliči oprávnění k volbě volili na tříleté funkční období obecní výbor. Počet členů výboru se odvíjel podle zalidněnosti obce a v Čechách se pohyboval mezi osmi a 36 členy. Obecní výbor volil ze svého středu obecní představenstvo, které se skládalo z obecního starosty a obecního radního. Počet členů obecního představenstva nesměl přesahovat třetinu členů obecního výboru, počet radních však nemohl klesnout pod dva. Obecnímu výboru se v této době občas říkalo obecní zastupitelstvo.

Obec, její činnost a veškerý život v ní tak v podstatě existoval v nezměněné podobě do roku 1918, kdy se po vzniku nového, samostatného státu přijala zcela odlišná opatření pro obecní samosprávu.

Po vzniku samostatné Československé republiky byly novelizovány rovněž zákony týkající se samospráv. Na počátku roku 1919 tak vstoupila v platnost dvě zákonná nařízení, zákon č. 75/1919 Sb. o řádu volení v obcích a zákon č. 76/1919 Sb. o novele k obecnímu zřízení.

Volební řád přiznával všeobecné, rovné, tajné a přímé hlasovací právo při volbách do obcí všem osobám, které měly v obci alespoň tříměsíční trvalé bydliště, a které nebyly určitým způsobem diskvalifikovány a dosáhly věku 21 let. Pasivní volební právo se přiznalo osobám ve věku od 26 let a volený musel alespoň jeden rok v obci bydlet. Volební období se prodloužilo na čtyři roky, v roce 1933 na šest let, aby se sjednotila délka volebních období s ostatními samosprávami.

Novela obecních zřízení rozeznávala tyto řádné orgány obcí: obecní zastupitelstvo (dříve obecní výbor), obecní radu (dříve obecní představenstvo), starostu, případně jeho náměstky a komise. Obecní zastupitelstvo, volené všemi voliči oprávněnými k volbě, se skládalo z devíti až 60 členů podle počtu obyvatel v obci. Právem obcí bylo zřizovat si poradní a přípravné sbory ve formě komisí.

Nejdůležitějším orgánem, v jehož rukách spočívala rozhodující moc, byla obecní rada. Její zasedání byla neveřejná a konala se poměrně často. Obecnímu zastupitelstvu byly vyhrazeny pouze některé věci, schvalovalo zejména obecní rozpočet, jeho schůze se měly konat alespoň jednou za dva měsíce a byly veřejné. Mezi funkce starosty patřilo svolávání schůzí obecní rady a obecního zastupitelstva, zastupování obce navenek apod.

V období německé okupace pohraničí v letech 1938-1945 se charakter veřejné správy výrazně odlišoval od předešlého. V odtržených pohraničních částech republiky vstoupil v platnost říšskoněmecký systém a došlo k odstranění volitelnosti orgánů územní samosprávy. Ve správě obcí se zavedl tzv. vůdcovský princip a správu obce tak zastával pouze starosta. Stálými zástupci starostů se stali přidělcenci (Beigeordnete). O zajištění vzájemné symbiózy mezi obecní správou a nacistickou stranou se staral zmocněnec NSDAP. Ze zákona požíval značného vlivu na správu obce, aby dohlédl na správnou interpretaci nacistických zájmů ve svěřené obci. Starosta a přidělcenci z povolání vykonávali svůj úřad 12 roků, pokud se jednalo o úřad čestný, krátila se doba na 6 roků.

Činnost obecních úřadů zanikla v roce 1945, kdy byly nahrazeny soustavou národních výborů. V pohraničí navazovaly na obecní úřady místní správní komise jmenované postupně v letech 1945-1946.

Název vsi Ostrov, situované přibližně 10 kilometrů jihovýchodně od Tachova, patrně povstal z geografické situace v krajině, neboť ves obklopovalo velké množství rybníků. K dalším českým názvům vsi chronologicky patřily Ostrow, Ostrowo, k německým Ostraw, Ostrau a k latinským Ostrow.

První písemná zmínka o vsi Ostrov se pojí s rokem 1239, kdy je zmiňovaná jako příslušenství kladrubského kláštera. Špatná ekonomická situace kladrubského kláštera, zejména pak v průběhu husitských válek, vedla k tomu, že Ostrov byl, stejně jako většina poddanských vsí, často zastavován, případně padl za kořist uzurpátorům bývalého klášterního jmění. Do roku 1433 náležela ves k majetku kláštera, ale opat musel z důvodu finanční nouze klášterní zboží zastavit. Zástavním pánem vsi Ostrov se stal Mikuláš z Kumpolce. Přestože si klášter ponechal možnost předkupního práva, nedokázal složit smluvený obnos ve stanoveném termínu a ves se ocitla v zástavě mocného rodu Švamberků. V roce 1547 potvrdil panovník Petrovi, Bartolomějovi a Janovi Erasmovi ze Švamberka a na Boru zástavu

na několik vsí z bývalého klášterního majetku a mezi nimi také Ostrov. Pro stálou insolventnost kláštera zůstal Ostrov v jejich vlastnictví. V roce 1606 zakoupili bratři Jiří Petr a Jan Šebastián ze Švamberka od svého otce Jiřího Ehrenreicha ze Švamberka a na Boru vsi Ostrov, Bezděkov, Vítovice, díl Damnova, Lobzy, Lom a Málkovice. Ves Ostrov se tak spolu s jinými stala příslušenstvím panství, soustředěného kolem hradu Krasíkov (Švamberk). Posledním žijícím mužským příslušníkem tohoto mocného rodu a majitelem panství se stal Jan Bedřich ze Švamberka. V rukách Jana Bedřicha ze Švamberka se postupně soustředila rozsáhlá panství v okolí Třebel. Řadil se k nim rodový Švamberk, ale také Bezdrůžice a Trpísty. Po zničení třebelského hradu (v roce 1648) byla správa nad tímto panstvím přenesena do Trpíst a vzniklo jedno dominium s názvem Trpísty – Třebel, jinak také Slavice. Po smrti Jana Bedřicha v roce 1659, zdělila všechny švamberské statky jeho manželka Marie Magdaléna z Donína, rozená Heissensteinová. Celé panství následně získal Jan Kryštof Ferdinand hrabě z Heissensteinu a na Strahembergu, který z něj v roce 1677 odprodal Trpísty – Třebel (včetně vsi Ostrov) Sinzendorfům. V majetku tohoto rodu zůstalo panství Trpísty a Třebel do roku 1793, kdy jej zakoupil Jan Antonín Lexa z Arhrenalhu, po jehož smrti v roce 1824 jej zdělila jeho dcera Jana, provdaná Wiederspergová z Wiederspergu. V jejím držení dosáhla ves Ostrov konce patrimoniální správy v roce 1850.

Po dobu svojí existence byla obec Ostrov územně a samosprávně samostatná. Správní obvod se shodoval s katastrálním územím Ostrov (Ostrov a osada Nová Hospoda).

Do roku 1862 patřila ves Ostrov do správy Krajského úřadu v Chebu a od roku 1850 pod nově zřízené Okresní hejtmanství v Tachově. Zároveň se vznikem politických okresů vznikly v roce 1850 i okresy soudní. Obec Ostrov se stala součástí nově vzniklého soudního okresu Tachov (zůstala v něm až do roku 1945). Při další reorganizaci správy v roce 1855 byla sloučena politická a soudní správa a vznikl Okresní úřad Tachov, do jehož působnosti náležela také obec Ostrov. K definitivnímu rozdělení politické a soudní správy došlo v roce 1868, kdy bylo obnoveno Okresní hejtmanství v Tachově. Po připojení okresu Tachov k Německé říši spadala obec do správy Landrátu v Tachově.

S ohledem na skutečnost, že se v archívním fondu dochoval pouze parcelní protokol obce Ostrov a tři účetní rozpočty, představuje rekonstrukce činnosti obecní samosprávy neřešitelný úkol. Nedostatek informací o vývoji původce archívního fondu v této kapitole je zapříčiněn nedostačujícím množstvím relevantních údajů, které lze z dochované archiválie extrahovat. Následuje částečný přehled obecních starostů.

představený obce/starosta	funkce od roku	funkce do roku
Georg Steiner		1919
Wenzel Kroha		
Georg Windirsch		
Wenzel Bauer		1938
Georg Steiner	1938	1945

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

V protokolu z archivní dohlídky spisovny MNV Ostrov, kterou vykonal zaměstnanec okresní archivní služby při ONV Tachov 4. prosince 1953, je uvedeno, že spisy z doby německé správy obce byly „brzy po odsunu Němců dány sběru“ a to beze zbytku.

V zápise o svozu archivního materiálu ze dne 26. července 1955 uvedl okresní archivář, že se mu podařilo zajistit dva plány nemovitostí z období německé samosprávy obce, a že po zbylých cca 40 kusech bude potřeba dál pátrat mezi obyvateli obce a případně také bývalými funkcionáři MNV. Do archivu však stavební plány nikdy předány nebyly.

Při skartaci písemností MNV Ostrov dne 8. února 1979 se mezi písemnostmi skupiny „A“ nacházely 2 knihy „evidence nemovitostí“ s datací 1936-1946. Jednou z těchto knih byl bezpochyby parcelní protokol (v roce 2012 identifikovaný s datací 1934). Podle EL JAF archivního fondu MNV Ostrov, zavedeného k 12. dubnu 1979, byly archiválie vybrané při shora uvedené skartaci přijaty do tehdejšího okresního archivu 12. dubna 1979 pod číslem přírůstku 256. Do evidence na tomto EL JAF však zmíněný parcelní protokol nebyl zaveden tak, aby ho bylo možné identifikovat jako vzniklý z činnosti německého původce (nesprávná datace).

V rámci inventarizace MNV Ostrov v roce 2012 byly identifikovány a vyčleněny písemnosti vzniklé z činnosti německého původce. Dne 30. ledna 2013 byly do nově vytvořeného archivního fondu AO Ostrov s EL NAD 1235 přesunuty jedna úřední kniha a jeden karton písemností s datací 1934-1944 .

S přihlédnutím ke množství a charakteru dochovaného materiálu nelze spolehlivě prokázat, respektive vyloučit, zda a v jakých obdobích se obec řídila jakýmkoliv spisovým řádem.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Materiál archivního fondu AO Ostrov pochází z let 1934-1944. Jedná se o 1 úřední knihu a 1 karton o celkové metrži 0,13 bm.

Vzhledem k umístění obce v oblasti s převažujícím německým obyvatelstvem je v dochované archiválii užíván německý jazyk.

Archivní fond byl uspořádán podle metodického návodu pro pořádání archivních fondů obcí.

Fyzický stav materiálu je dobrý.

Při pořádacích pracích v archivním fondu AO Ostrov z něj nebyly vyřazeny žádné multiplikáty a písemnosti nearchivní povahy.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Využitelnost archivního fondu AO Ostrov je značně omezená. Přesto si lze učinit alespoň představu o pozemkové držbě, hranicích katastru a evidenci obyvatel v roce 1934 či částečném hospodaření obce v letech 1943-1944.

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Archivní fond uspořádal a pomůcku sestavil Miroslav Vetrák v prosinci 2014 ve Státním okresním archivu Tachov.

V Tachově, 8. října 2015

Miroslav Vetrák

Seznam použitých pramenů a literatury

I. Prameny

Adressbuch und Führer für den politischen Bezirk Tachau und Umgebung. Tachau : Verfasser Karl Hlawaty : Schriftleiter in Pilsen, [1914].

Adressbuch für den politischen Bezirk Tachau. Tachau : Herausgegeben von Richard Mayer in Neuzedlisch, [1925].

Heimatatlas des ehemaligen politischen Bezirkes Tachau – Pfraumberg. Geretsried : Heimatkundlicher Arbeitskreis der Tachauer in Geretsried und Ehrenheimatkreisbetreuer StR. Josef Schmidt, 1973.

Ortsbuch für den Reichsgau Sudetenland. Haida : Verlagsanstalt Albert & Hanselik, s. d.

Reichsgesetz und Regierungsblatt für das Kaiserthum Österreich, 1849.

Reichsgesetz und Regierungsblatt für das Kaiserthum Österreich, 1864.

Sbírka zákonů a nařízení státu československého, 1919.

Sbírka zákonů a nařízení státu československého, 1933.

Seznam míst v království Českém, 1913.

Státní oblastní archiv Plzeň : Průvodce po archivních fondech. Svazek 3. Praha : Archivní správa ministerstva vnitra ČSR, 1976.

Übersicht der in Folge a. h. Gutschliessung vom 26. Juni 1849 genehmigten provisorischen Gerichtseintheilung des Kronlandes Böhmen, 1849.

II. Literatura

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích : od počátků státu po současnost.* Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2005.

MARTÍNEK, Zdeněk. Archiv obce : Příspěvek k vymezení a charakteristice archivního fondu, *Archivní časopis : zvláštní příloha.* 1999, roč. 49.

PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách : Jejich vznik, původní význam a změny.* Díl III. M – Ř, Praha : Naše vojsko, vydavatelství čs. branné moci, 1951.

SEDLÁČEK, August. *Místopisný slovník království českého.* Praha : Nakladatelství ARGO, 1998.

SCHUSTER, Franz. *Tachau – Pfraumberger Heimat.* Ulm/D : Gerhard Hess Verlag, 2000.

Příloha č. 1: Seznam použitých zkratk

AO	archiv obce
EL	evidenční list
EL JAF	evidenční list Jednotného archivního fondu
EL NAD	evidenční list Národního archivního dědictví
evíd.	evidenční
inv. č.	inventární číslo
JAF	Jednotný archivní fond
MNV	místní národní výbor
NAD	Národní archivní dědictví
NSDAP	Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (Nacionálněsocialistická německá strana dělnická)
ONV	okresní národní výbor
Ř. z.	Říšský zákoník
Sb.	Sbírka zákonů
s. d.	sine dato (bez datace)
SOkA	státní okresní archiv
Z. z.	Zemský zákoník

Inventární seznam

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn. č.
---------	-------	---------------	----------------

Obecní úřad 1850–1945

Úřední knihy

Knihy evidence ve věcech spolupůsobení ve státních záležitostech

1	Parcelní protokol	1934	ukn 1
---	-------------------	------	-------

Spisový materiál

Spisy

Správa obecního majetku

2	Obecní rozpočet	1943	kar 1
	Rozpočty Obecné školy v Ostrově	1943-1944	kar 1

Název archivní pomůcky:	Archiv obce Ostrov
Značka archivního fondu:	AO Ostrov
Časové rozmezí:	1934-1944
Počet evidenčních jednotek:	2 (1 úřední kniha, 1 karton)
Počet inventárních jednotek:	2
Rozsah v bm:	0,13
Stav ke dni:	8.10.2015
Zpracovatel archivního fondu:	Miroslav Vetrák
Zpracovatel archivní pomůcky:	Miroslav Vetrák
Počet stran:	12
Počet exemplářů:	5
Pomůcku schválil:	Mgr. Jan Edl dne 8.10.2015 čj. SOAP/090-0413/2015